

I Havets Ljus

om skaparkraften och dragningskraften just till Söndrum

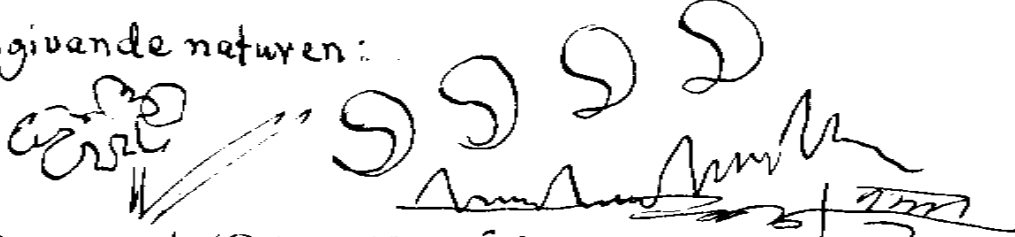
av Nils-Axel Mörner

SÖNDRUM VAR ETT LITET STENHUGGERI- OCH FISKESAMHÄLLE UTANFÖR HALMSTAD. MEN VAD VAR DET SOM VAR SÅ SPECIELLT MED DETTA ATT EN LÅNG RAD KONSTNÄRER DROG SIG HIT PÅ 40- OCH 50-TALET OCH SKAPADE EN KONSTNÄRSKOLONI: SÖNDRUMSKOLONIN.

Naturligtvis var det först och främst naturen; spänningen mellan den i vägorna mullrande klapperstenskusten, de varma klipporna, hamnen och fynden från havet, de dramatiska stenbrotten, den poetiska ljungheden strax ovanför, strandskogen med sina vindpinade träd. En underbar naturens nakenhet, men ändå med pulserande liv. Och så ljuset, förstås; detta härliga ljus som förband himmel och hav, och kust och landsbygd.

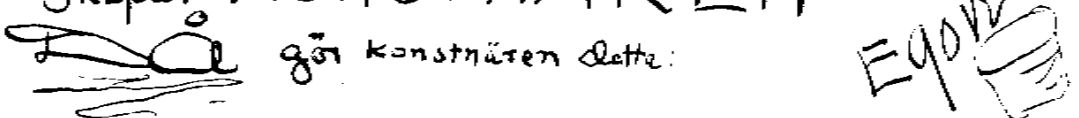
”Förankring i verkligheten” heter en tavla av Axel (1935). Ja, just så var det. Man observerar, ser något. Så tar drömmen, inspirationen, förvandlingen över; man skapar, helt enkelt. Vi ser verklighetens ljustråle bruten i prisma av ett konstnärstemperament. Så föddes bilderna, tavlorna, för konstnär efter konstnär. Många är helt enkelt enastående bra. Här skrevs konsthistoria - inget tu tal om den saken. Låt bilderna tala!

Den omgivande naturen:

Skapar KONSTNÄREN

och gör konstnären detta:

Konstnärskolonin (1944-1956)

Naturligtvis hade konstnärer, inte minst halmstadgrupperna, varit här förut och blivit förtjusta. *Waldemar Lorentzon* bodde här sedan 1942 och hade en målarbod i hamnen prydd med allsköns strandfynd. *Axel Olson* hyrde här på sommaren och hade även han en målarbod i hamnen. *Erik Olson* hade hyrt sommarstuga i Söndrum redan 1939 och återkom sommaren 1944 då han också skaffade sig en målarbod i hamnen.

Sommaren 1944 hyrde *Stellan Mörner* sommarställe hos stenhuggaren Karl Stendahl (han hyrde ateljérum hos Emma Eriksson i bondgården Danmark strax intill). Han blev stormförtjust och kom hem till Saltsjöbaden och berättade om Söndrum för X:et, som gav Stellan det delikata uppdraget att hyra något åt dem också (se *Stellan Mörner: Spegel mot mitt liv*). Han fann ett hus som kom att passa X:ets familj utmärkt.

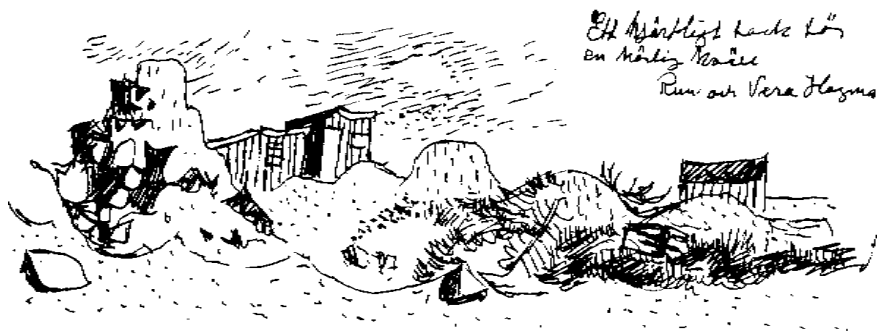
Sommaren 1945 bröt det ut; söndrumskolonin var ett faktum. Nu fanns där även *Sven (X:et) och Ingeborg (Bojan) Erixson, Felix Hatz* (som skyndade sig följa X:et) och *Egon Möller-Nielsen* med *Birgit Åkesson*. Konstnärslivet kunde börja. *Sven Jonson* byggde eget hus i anslutning till ett gammalt stenbrott (just ovanför Emma Hanssons Danmark).

Sommaren 1946 kom *Erik Lindegren* för att skriva dikter till halmstadgruppernas tavlor. Han bodde hos Stellan Mörner. Han skrev på nätterna, drack på dagarna men kom alltid i noga tid till måltiderna. Arbetslokaler hade de i granngården Danmark som också blev centrum för stora fester inte alltid utan dramatik (det var här Bojan och Erik Lindegren hittades i rågäkern och X:et ursinnig kastade sig på cykeln och for ner i en arbetsgrop och togs in på sjukhus med "brutet urinrör"). Egon Möller-Nielsen och Birgit Åkesson fann varandra i en annan del av samma rågäker.

Vilhelm Bjerke Petersen anslöt sig till kolonin. Han skaffade sig en ateljé i form av ett litet masonitskjul i en skogsdunge strax intill Danmark. Varje ny gäst i ateljén - här avhölls förstås även fester - fick sin profil avtecknad på väggen. Där på väggen fanns de alla, hela den tidiga Söndrumskolonin, med profiler och signaturer. Nu går stora vägen där ateljén låg; allt är asfalt.

Esaias Thorén fanns hela tiden i närheten. Han bodde i Haverdal. Sommaren 1948 flyttade Erik Olsons till eget ställe i SärDAL. Dit flyttade så småningom även Vilhelm Bjerke Petersen (senare omgift med *Eva Lisa Lennartsson*).

Senare utökades kolonin med *Jurgen von Konow, Knutte Gruva* och *Rune Hagman*. Poeten *Elsa Grave* förekom också i Söndrum. Jurgen von Konow införde nytt sätt att fiska ål med flytande flaskor och skaffade sig en stor bod i hamnen (han omkom, senare, tragiskt - och onödigt - efter en olycka med vespa i smålandsskogarna). Gruvas hade egen badvik (inte långt från soptippen) där de kunde bada och måla ostörda (Addes nakna kropp skämdes verkligen inte för sig) som blev känd som "Gruvas ställe". *Rune Hagman* lämnade några fina teckningar i Furets gästbok.

Carl-Fredrik Reuterswärd (Calle) var i Söndrum från 1952 till 1956 (det började hos Stellan på Furet och övergick sedan till Fru Börjessons brygghus). Naturligtvis blev Söndrumsåren av ofantlig - kanske grundläggande - betydelse för Calle som konstnär; han var ju ung och "danades" i sitt yrke. Men säkert inspirerades och entusiasmerades även de äldre och etablerade målarna av den unge, idérike, Calle. Jag kommer ihåg långa och intressanta diskussioner på Furet mellan Stellan, Axel och Calle (alltid utan spår av hätskhet).

Målarna i fält

Många hade ateljébodar i hamnen (Walle, Axel, Erik, den senare kom att dela bod med Felix som med tiden helt tog över lokalen). Stellan hade ateljérum i gården Danmark. Bjerke P hade sitt skjul. Sven hade sitt nya hus med eget litet stenbrott - den miljön lämnade han sällan, den var tillfyllest.

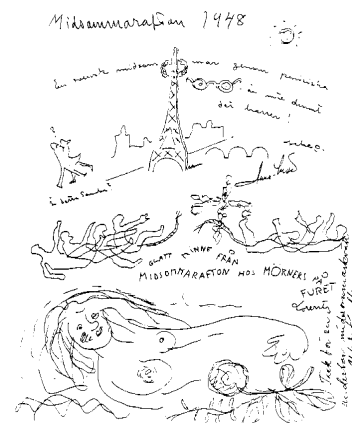
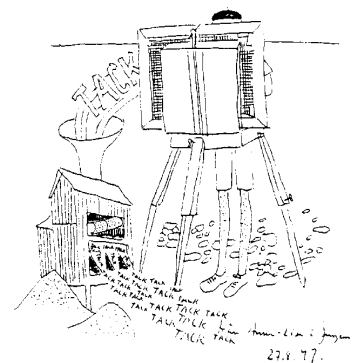
Nästan alla gav sig ut i fält; cykel, staffli, målarlåda, palett och penslar utgjorde utrustningen. Stellan for fram på sin gamla tävlingscykel ("dessutom är han urstyv på cykel" som Alf Sjöberg skrev i en utställningskatalog). X:et införde "stenpaletten"; man använde helt enkelt de fina rena strandstenarna som palett (klämde ut färg och blandade färger på dessa). Med tiden (många år senare) kom dessa palett-stenar att bli attraktiva souvenirer.

Överhuvudtaget var man mycket flitiga; arbetade intensivt och entusiastiskt. Ateljéer, i den mån man hade någon alls, var mycket enkla; sjöbodar, extrarum, brygghus, loge vägg i vägg med grisar, etc. Och så hade man, som sagt, hela naturen.

Furet

Furet var ett underbart ställe i skogen invid söndrumsvägen. Det var ett idealställe för en konstnärsfamilj. Stellan hade under åren hos Stendahls fått gå förbi den stängda grinden och kunde bara ana - drömma om - ett liv där inne. Så en dag blev drömmen plötsligt verklighet; han fick hyra Furet på fem år (senare ytterligare fem år till).

Sommaren 1947 började *livet på Furet*. Furet blev på sitt sätt kolonins centralpunkt. Här hölls glada fester - allt väl dokumenterat i Furets fantastiska gästbok.

Inte minst gällde detta midsommarafton då det nästan alltid var stor fest för hela konstnärskolonin och en stor del ortsbor. Man lekte, tävlade, åt och drack. "Kolafyrverkeriet" var en höjdpunkt för barnen. Det innebar att Stellan kastade upp en låda med hundra 5-öres kola i luften och barnen fick rafsra åt sig så många som möjligt (ofta drogs dock gråtende barn ut under en hög andra barn). De vuxna fick helt andra priser; ibland en sup, en gång en torsk ("X:ets Märta vann en torsk" till allas förnöjelse). Vem vet, kanske var det den torsken som gick igen då Carl-Fredrik Reuterswärd auktionerade ut en gädda på Moderna Museets berömda happening långt senare. Varje år var det dragkamp. Det är då den reslige och urstarke stenhuggaren *Kalle Stendahl* var ankare på en sida och den tunge och starke finske konstnären *Dihl* var ankare på andra sidan blev krafterna för stora och repet brast så att alla föll i två högar (publiken jublade). Vid middagen sjöngs det förstås, och hölls tal. Fiskaren *Carl Primus Svensson* som bodde i lillstugan på Furet höll alltid tal och sjöng (hans paradnummer var: "Det blåser kallt kallt väder ifrån sjön"....så kom drillen och så...." där stod hon helt naken"). Fina teckningar och vackra ord i gästboken speglar alla dessa midsommaraftnar.

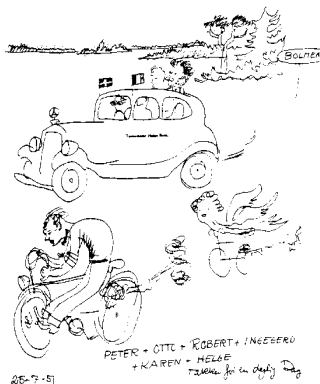
Till Furet var det många som kom på besök. En kväll kunde hela Operabaletten stå i trädgården - genast ordnades en fest. Av några korvar, ett par blomkålshuvuden och lite egen potatis trollade Moussia fram en gryta som räckte till alla. Spritförrådet tycks ha legat väl förberett. Bland tallarna knöts nya band. Men rabatten vid knuten slokade morgonen efter av allt nattligt "vattnande".

Här hölls långa rader av vernissagefester. Då sågs även vänner och konstsamlare som *Nannes, Diamants, Bergers, Axel Malmqvist, Bolmstrands* och många andra. Från Norge kom *Sigurd Vinge* och *Reidar Aulie* (de kom vilse då de inte kunde hitta någon "kolossal backe" - d.v.s. Bastulid - strax innan Furets blåa grindar). Från Danmark kom *Helge Refn* och *Otto Hallström* (den senare på "knallhatt"). Från Finland kom familjen *Dihl* en sommar; han söp förfärligt och målade kanske också emellanåt (några spår efterlämnade han dock inte). *Alf Sjöberg* kom ner och arbetade med idéer till nya teater-uppsättningar med Stellan.

Sven och Juni Bolmstrand blev trogna Halmstadgrupp-älskare och kom ofta till Söndrum. Familjerna *Mörner* och *Bolmstrand* gav sig ut på gemensamma resor i Bolmstrands bil.

Som gäst i Furet - nästan barn i huset - vistades även *Carl-Fredrik Reuterswärd*. Senare hyrde han eget i Börjessons bryggghus, vaktad av argsinta gäss och den runda Fru Börjesson. Då brukade han nästan varje dag "råka cykla förbi" Furet just som efterrätten serverades. Han gick middagen baklänges; först efterrätt, sedan huvudrätt, till sist förrätt (sill, sardin eller något annat) och som kronan på verket kaffe och cognac.

Men framförallt var naturligtvis Furet Stellas "drömställe" i ordets rätta bemärkelse. Dröm och verklighet blandades på ett fantastiskt sätt. Skogen, kusten, trädets ådring, den egna trädgården, minnena, teatern, musiken; allt levde och

blandades. Det syns i hans tavlor från de lyckliga Furetåren. Här skrev han sina böcker: "Timmarna Innan" (1948), "Resa med flaggstång" (1956) och de dagböcker som sedan skulle ligga till grund för "Spegel mot mitt liv" (1969) och "Det varma kvällsljuset" (1976). Här planerades många av hans teaterdekorationer.

Furets "skulpturpark"

En dag tog vi ner en pil. Den var vackert växt; skulptural i sin form. Vi satte helt sonika ner den på annan plats; nu som skulpturstomme. Den dekorerades sedan med allehanda strandfynd och nylonträdar. Det var signalen till ett intensivt "skulpterande". En sittplats ordnades vid bäcken. På ett postament placerades en gammal rostig kätting och "glasdiamanten" (bror Hans uttryck). I en gren hängdes färgade kättinglänkar i osynliga nylonträdar (uppfiskade av Nils vid Bastaskär). Calle kom med ett elegant målat kylargaller (senare utställt som "Ford Mondrian" på Pentacle i Paris). På grindstolpen placerades ett klot av gamla (segmentvis målade) tunnbånd (inte olikt det som finns på en känd Henry Moore litografi "Skulpturalaobjekt"). Skulpterandet fortsatte. Calle gjorde en rad objekt. För Stellas del övergick det i att måla på träbitar och stenar; "I havets närhet: diverse bemålade stenar och träbitar", kallades de i utställningsskataloger (enligt Sörensen "en vidunderlig blandning av Vår Herre, träet och Stellan Mörner").

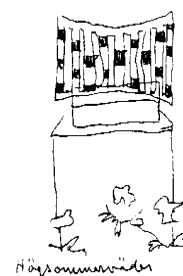
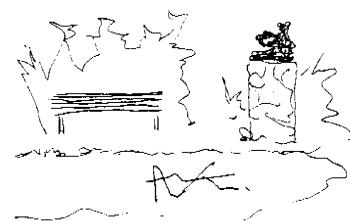
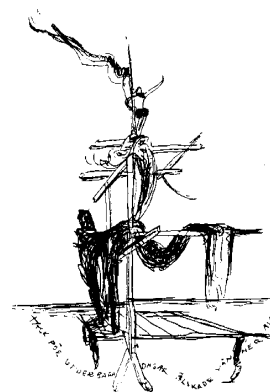
Konstdiskussioner

De första 5-10 åren efter kriget var den svenska konstatmosfären ännu mycket nationell: det gällde - det räckte - att övertyga, slå sig fram, nationellt. Det var därför man behövde varandra, bildade en koloni, trots att man hörde till eliten. (Senare blev allt internationellt på ett helt annat sätt).

Ofta gick diskussionens vågor mycket höga vid festerna. Det var konstens mening, uttrycksformer och konstnärens ställning som diskuterades. Om X:et, Hatz och Erik kunde bli mycket hätska, så kunde Walle bli ursinnig och direkt våldsam (han lär ha jagat Erik med yxa och tagit livtag på Stellan).

Sommaren 1954 var *Pierre Olofsson* och *Karl-Axel Persson* med i kolonin. De arbetade med utsmyckning av teatern. De kunde inte begripa hur halmstadgrupperna kunnat överge konkretismen. Här utspans inspirerande och fruktbarande diskussioner mellan två generationer. Man kan fråga sig om detta hade något att göra med att Axels måleri blev mer geometriskt och att Karl-Axel Persson senare kom att lämna det abstrakta och bli mer "surrealistisk" med sina biologiska fantasilandskap. I alla fall hade man mycket trevligt ("vi trivdes" står det i Furets gästbok) och knöt djup vänskap.

Naturligtvis var samvaron, diskussionerna, utbytet av tankar, den inbördes inspirationen av största betydelse för kolonin. I brev till Erik (daterat 14 januari, 1950) skriver X:et: "Det är verkligen rätt fantastiskt vad samvaron och den på de

sista åren grundmurade vänskapen med dig och din krets betydligt mycket för mig. Jag tror att i den mån jag lyckats hålla mig levande i mitt måleri, det till stor del berott på den kontakten." Många - kanske alla - kunde nog instämma i X:ets ord vad gäller betydelsen av Söndrumstiden (kamraterna och naturen i ett intimt samspel) för dem var och en som skapande konstnärer. Och det var väl kanske just det som var kärnan - hemligheten - i Söndrumskolonins blomstrande.

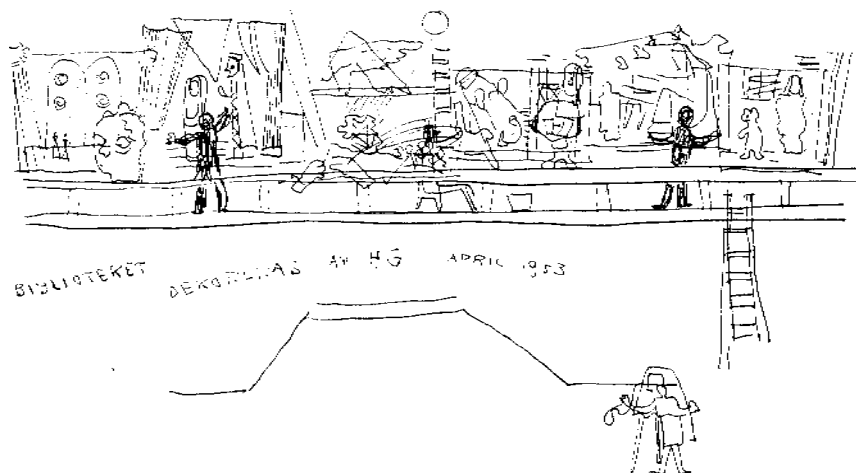
Festandet

Vid sidan av intensivt arbete, festades och söps det nog ganska hårt. Solvig tyckte nog att Hatz lurade med Erik i för mycket festande, och drog en lättadens suck när familjen köpte eget hus i Särдал.

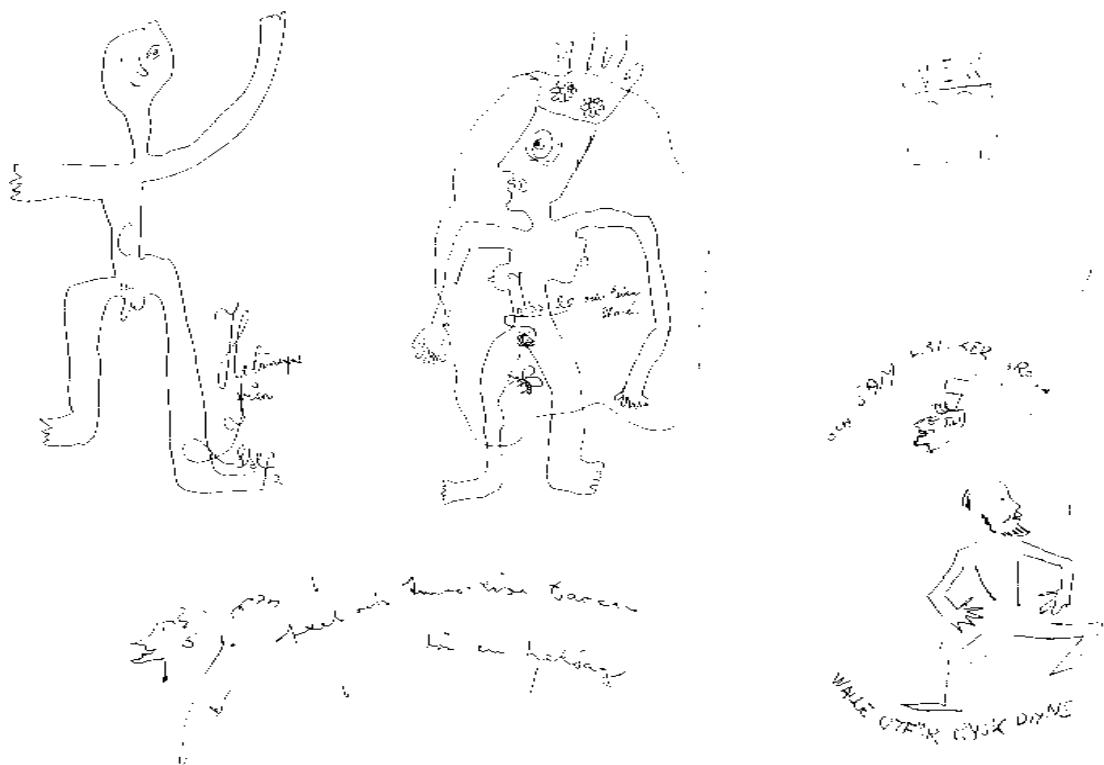
Efter fest i Stellans atelje i gården Danmark, körde X:et ner i en arbetsgrop och fick föras till lasarettet (som låg strategiskt inne i Halmstad mellan "Kärleken" och "Kyrkogården").

En kräftfest hos Erik kunde slutat illa. Calle höll (i fyllan och villan) på att skära av sig tummen med en stor ålkniv. Stellans dotter Agneta (som höll ihop med Calle lyckades "avväpna" Calle och få hem honom till Furet. Nästa dag fick doktor Diamant ta hand om tummen.

Hos Konows var det öl- och brännvinsfest. Det lästes dikter. Anna-Lisa von Konow svimmade i Calles armar. När man vandrade hem i natten försvann plötsligt en gäst. Han (kallad "Ulf T" i Calles porträtt i oval guldrum) hade gått på fel sida av en vägbock och fallit ner i avloppsgropen där han somnat (långt senare fiskades han upp). Ulf Tamm var en god tecknare och har lämnat en fin teckning över sitt omtumlande liv i Söndrum i Furets gästbok (1953).

Många vernissagefester hölls på Furet. Efter vernissagen på Konstfrämjandets stora utställning på Rådhusgården 1954, kan man läsa följande i Furets gästbok: "Stora bordet från salen var ställt vid flaggstängen, fyllt av smörgåsar, kex, juice, bål, sherry o vermouth. Det strömmade in gäster i solgasset; Margot, Marcus

och Claes Diamant, Anna och Bror Eijve, Sam och Stina och Gösta och Kajsmari Pettersson, Ivar Lo-Johansson och Arne Sand och fru Kjellgren, Olle Ängkvist, Sven och Britta Jonson, Axel och Anna-Lisa Olson, Erik Olson, Ernst R. Andersson med fru, Axel Malmqvist med Jean-Claude, Isse med tavlan Alfred, Rolf Fredborg, Anders och Martha Nanne, X:et och Bojan Erixson. Till middagen ute i den varma kvällen kom Helge Refn och Ingegerd, och Mogens Mogensén och Ulla. Vi hade mycket trevligt och maten räckte för 20 personer”.

Till repertoaren hörde stor midsommarfest hos Mörners på Furet och lång lunch på midsommardagen hos Axel och Anna-Lisa.

Några ortsbör

Sommargästerna hyrde in sig hos ortsbefolkningen som under sommarmånaderna flyttade in i uthus, bryggghus, etc.

Kalle Stendahl var en högre, urstark, stenhuggare. Stellan hyrde hos honom under åren 1944-46. Han var en av de skickligaste i sin, den sista, generationen stenhuggare. Stenbrotten drog sin sista suck. Det är märkligt att när stenbrotten tystnade, så tog också Söndrums konstnärskoloni slut.

Carl Primus Svensson bodde i lillstugan intill Furet. Han var på sitt sätt en filosof. Vi älskade honom alla. Han var en del av Furet. Han organiserade midsommaraftnarnas dragkamp och var stor underhållare på kvällen. Efter att ha supit upp och spelat bort allt han haft, var han nu fiskare (med stackars OP som slagpase i båten). Han kom ofta hem i uruselt tillstånd. I hamnen spelade

han kort och drack. Vi barn var upprörda när taxichauffören inte kunde sikta och kissade farbror Svensson i örat (vilket han dock själv inte märkte).

Ture Angel bodde inte långt från X:ets. Han var vad man idag kallar förståndshandikappad. Det var en genomsnäll människa med ett märkligt ansikte. X:et målade av honom. När X:et hade utställning på museet var tavlan med. Ture åkte in med morgonbussen och stod hela dagen bredvid tavlan och sa till förbipasserande: "De e likt, de e likt".

Tala Pihl, mamma till kommunalgubben Henri Pihl, brukade sälja jordgubbar. Hon ansåg sig ha sina kunder som andra förbjöds handla med. Hennes litrar hade fina gubbar överst och dåliga gubbar längre ner. Annat var det med snälle John Petterssons litrar; rakt igenom fina. Man fick manövrera för att bli av med kärringen.

Kalle Böjs hyrde ut åt Hatz (som kom med två eleganta afghanska vinthundar). Han var fiskare, hade klumpfot och åkte omkring i någon sorts hemmagjord trehjulsmotorcykel.

I den ensamma bondgården på udden mellan hamnen och stora sandstranden bodde Börjessons; man, hustru och ilsken son. Calle hyrde Börjessons brygghus. Fru Börjesson hade stora varma bröst.

När kungen kom på sin Eriksgata (och skulle få sin signatur inhuggen i sten som sin far och farfar) beordrade kommunalgubbarna "städning" av stranden som innebar att massor med intressanta föremål och former gick förlorade för konstnärskolonin. "X:et var urförbannad", berättar Sverre. På kvällen bjöd Halmstad stad på middag på Tylöhus. Halmstagruppern (som till råga på allt överrättat en portfölj teckningar) var också bjudna men fick äta i annex med personalen - förmodligen förväntades de kunna uppträda "störande".

Baden

Alla hade ju på sitt sätt kommit för de härliga badens skull. Och visst badades det mycket. Morgondoppet på Bastaskär ville man inte missa. Här var det huvdstupa (utan baddräkt, förstås) ner i vattnet hur intensiv kvällen innan än varit.

Pappa Dillberg införde ett nytt mode. Efter lätt nakengymnastik på en klippa la han sig att sola med en Hallandsposten mellan benen. När han senare var mogen för bad och tog bort den då fastklibbade tidningen, revs bitar av och satt kvar på skinkorna som flagor. Inga följde dock hans nya mode.

Värre var det för stackars Länsassessor Magnusson som doppade sig i gammaldags, hög-anständig, baddräkt och glömde föra tillbaka byxbenet efter drill i havet, och kom upp med pitten utanför, rak i ryggen och lite högdraget vänligt hälsande på alla bekanta han passerade. Vi barn höll på att ramla ner från klipporna av skratt vilket naturligtvis inte gjorde Magnussons situation lättare.

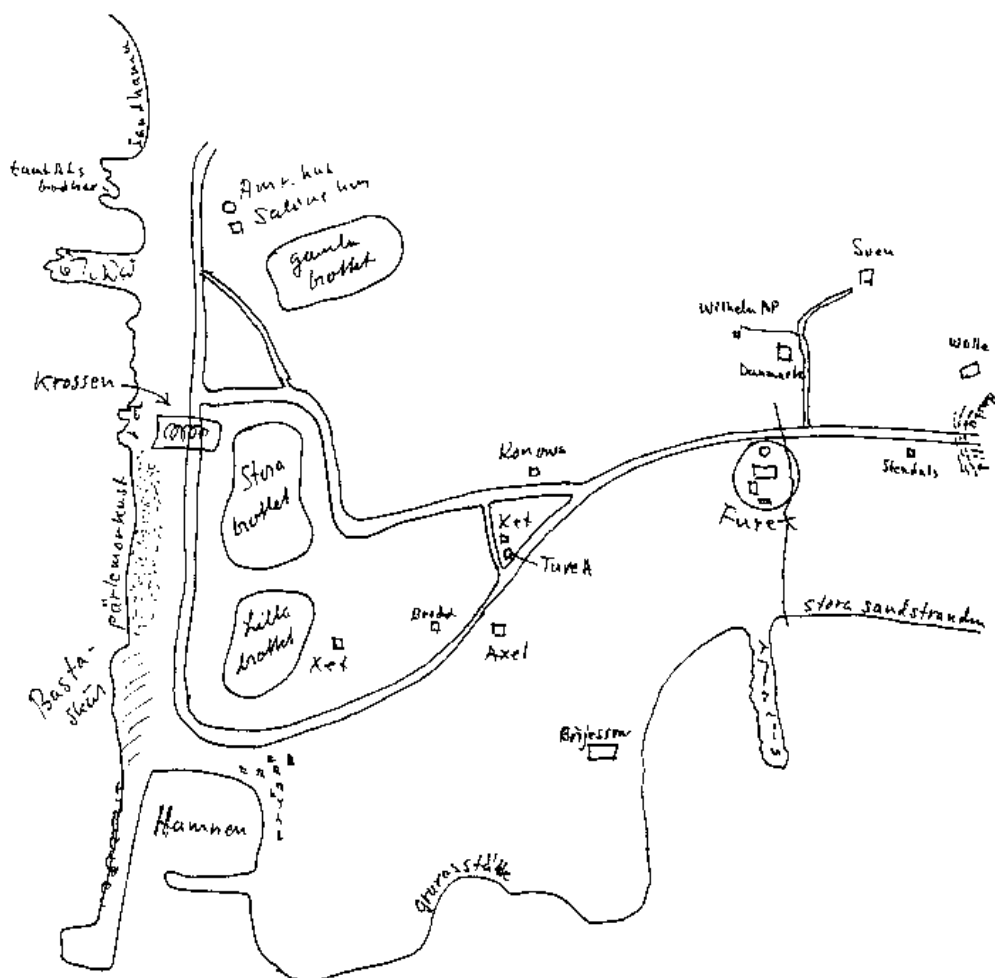

Lite geografi

Söndrum av årgångarna 1944 till 1956 var något helt annat än dagens relativt allmogliga förtortssamhälle. Det var en enastående blandning av natur, liv, himmel och hav.

I norr låg Sandhamn, en liten sandstrandsbuktt mellan klipporna. Här låg "gamla brottet" eller "Sandhamnsbrottet" med ett antal tillhörande hus. Här låg också det smått fantastiska "Amerikanarens hus" (Sahlins hus). Grindarna var två sänggavlar. Liljorna växte nästan som snår. Motivet finns på många tavlor av X:et (som tidvis hade sin ateljé här). Grindarna har Axel målat av. Liljorna följde Stellan. Hatz och Gruva målade här också. Vid stranden fanns ett jättelikt "naturligt badkar" som kallades "Tant Anna-Lisas badkar" (p.g.a. längden). Från Sandhamn ledde dels en stenväg till krossen, dels en backe upp mot spritkullen och sedan till Söndrums by; där fanns också en trevlig genväg genom strandskogen.

Anna-Lisas imponerande längd framgår av följande. En höstdag var man i Danmark. "Fan, det är prinsens födelsedag, vi måste skicka ett kort", sa X:et. Man författade och avsånde följande text: "Ers majestät, syrenerna blommar och vi tänka på ers kunglig höghet" (det var en syrenlik buske man sett och fått inspiration av i höstvädret). Undertecknat: "X:et, Stellan, Axel och Anna-Lisa". Men så kom man på att prinsen inte visste vem Anna-Lisa var, så man la till: "(jag är Ackes lilla fru 2, 5 meter lång)".

Stenkrossen var en fantastisk skapelse som attraherade alla. Den har, liksom stora stenbrottet intill, avbildats av nästan alla; samma motiv sett med så olika konstnärstemperament. Den första tiden var det liv och rörelse i brottet och krossen; en levande, dammande, dånande arbetsplats. Senare revs krossen och man sökte använda stenbrottet som koldepo. Intill krossen och "nya brottet", låg "gamla brottet" alldeles invid Grötviks hamn. Ovanför tronade "spritkullen"; en underbar plats att följa solnedgången (tydligt även lämplig för kärlek och sprit). Alldeles invid i slutningen ner mot hamnen låg Charlotta Broods stuga, som X:et fick köpa, bebodde i många år och älskade djupt. Hans barn bor där än idag.

Strax norr om hamnen fanns släta hällar ner i havet. Det var dessa som kallades Bastaskär och var en omtyckt badplats. Det var här man kastade sig i på morgonen. Det var här Dillberg uppträdde och Magnusson råkade illa ut. Det var här vi pojkar dök och justrade al. Bastaskär var en favoritplats. Just norr därom utgjordes stranden av klappersten. Det var den som Axel kallade "pärlmorkust"

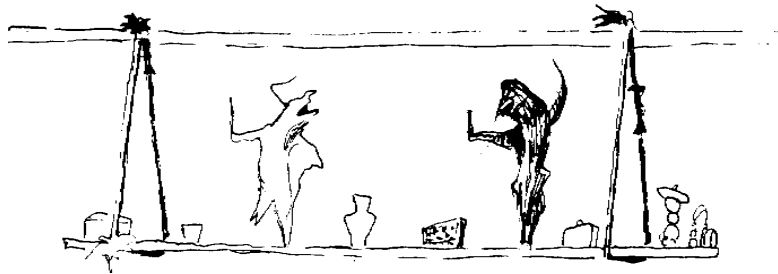
Grötviks hamn var en annan samlingsplats. Här hade Walle, Axel, Erik och Konow egna ateljébodar. Väggarna var fyllda av måleriska strandfynd. På den tiden fiskades det rätt mycket och det fanns ännu heltidsfiskare. Deras redskap utgjorde dekorativa detaljer på kajer, bryggor och bodväggar. Kortspel och superi hörde till fiskarnas hamnliv.

Hamnen var ett annat favoritmotiv som nästan alla utnyttjat i sitt måleri. Axel är väl dock den som mest flitigt använt hamnen som motiv. Flera av hans "klassiska" bilder kommer härifrån.

Från hamnen gick stora vägen till Halmstad med de ljusblå Stenhuggeriet-bussarna. Närmast hamnen låg Kalle Böjs stora hus där Hatz hyrde. Längre in utmed vägen låg det hus Axel hyrde. Snett mittemot låg det hus som X:et först hyrde. Mellan X:ets hus och vägen låg det hus som Ture Angel bodde i. Inte långt därifrån hyrde Erik åren 1944-46. Inne i Söndrums by, mitt emot affären, bodde Konows.

Söder om hamnen vidtog en klippudde som var mer ointressant. Stellan har gjort en liten fin bild av klipporna med Hallandsåsen i bakgrunden. Där udden slutade låg "Gruvas ställe". Så vidtog en ny liten udde med stenig strand. Det var "Börjessons udde". Innanför var odlad mark och en enda bondgård; Börjessons. Det var här Calle hyrde deras bryggghus.

Sen kom den stora långgrunda sandstranden med tät strandskog innanför. Furet låg i skogen vid stora vägen. Trädens vridna former - "trädandarna" - lockade Stellan. "Jag kan inte ta ögonen från den rot, som min pojke fann för ett par år sedan och förra året satt på sockel.... Vem har flyttat in till mig i kväll?", skrev Stellan (9 maj, 1952 i Spegel mot mitt liv). Den var ofta centraldekoration på middagsborden och finns avbildad i Furets Gästbok.

I strandskogen härskade pojkarnas lag med fallgropar, kott-överfall och annat elände som fick Vitabandets utslitna husmödrar att bli än mer utslitna.

Några 100 meter närmare stannade Kalle Stendahls hus som Stellan först hyrde. Mellan Furet och Stendahls gick en väg upp till Danmark, en bondgård ägd av Emma Eriksson. Där hyrde Stellan ateljérum och där satt Erik Lindegren och skrev sina mästerliga dikter. Strax intill Danmark låg det lilla stenbrott som skulle bli Sven Jonsons tomt och egna husgrund. Strax åt andra hållet låg Wilhelm Bjerke Petersens ateljé-skjul. Han har lämnat en vacker tavla över den nattliga utsikten mot Sven till med starkt sprakande ljuspunkter, nästan kos-

miska punkter (surrealism och abstraktion möts på ett intressant sätt).

Ännu närmare stan, vid Bastulid, låg Walles hus och stora markegendom.

Kolonins slut

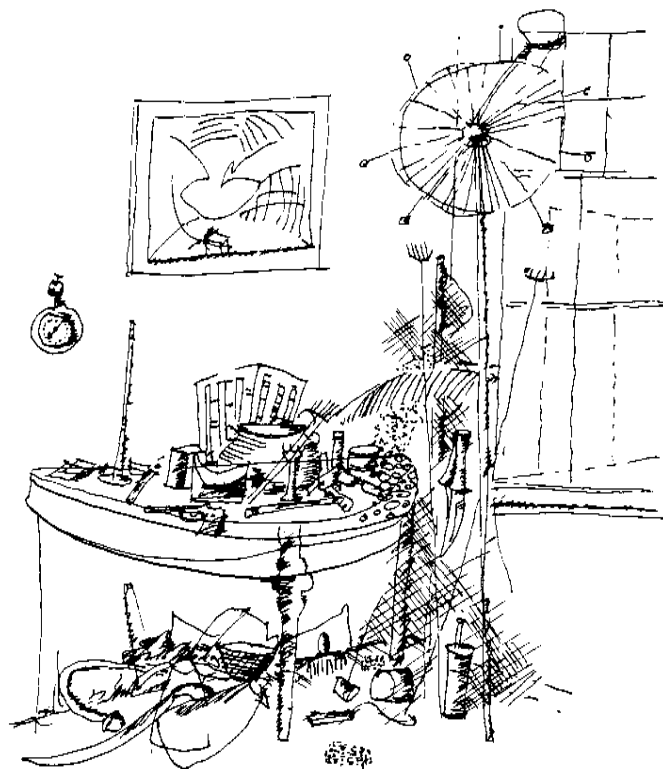
Om kolonins första år kan sättas till 1944, så kan dess sista år sättas till 1956. Det var sista sommaren Stellan bodde i Furet. Ägaren ville själv ha huset (som nu blivit attraktivt) och det var bara för familjen Mörner att flytta. Därmed försvann även Calle. Det var helt enkelt slut med Söndrumskolonin.

Bjerke Petersen och Konow var döda. Hatz, Gruva och Hagman hade redan innan lämnat Söndrum. Kvar var bara Axel och X:et. Walle var numera djupt engagerad i kyrkmåleri (mest i Småland) och syntes inte längre vid stranden. Sven höll sig hemma (som alltid, skulle man kunna tillägga).

Därför tog den verkliga - historiska och sägenomspunna - Söndrumskolonin slut i och med sommaren 1956.

Det är intressant att konstnärskolonin tog slut mer eller mindre samtidigt som hammarslagen i brotten tystnade och det på mitten av 50-talet tog helt slut med stenhuggeriet och livet runt detta. Detta påverkade självfallet konstnärerna, deras motiv, den atmosfär de fick näring av.

Samtidigt började Söndrum också exploateras; ganska hänsynslöst kan man tillägga. Den som ser Söndrum idag har säkert svårt att förstå vad som var så unikt och låg till grunden för det fantastiska konstnärslivet i Söndrum från 1944-45 fram till och med 1956; d.v.s Söndrumskolonin.

Calle avslutar Furets gästbok med teckningen: "Det vidunderliga Furets mest fantastiska hörn"

Söndrumskolonin 1944-1956

(Nils-Axel Mörner, 1991)

Naturen
kusten, havet och himmeln
förde dem hit
Det började 1944
och blev en full koloni
redan 1945
Naturen och kamratskapet
gav näring
och inspiration
Men så slutade släggorna slå
mot stenbrottens väggar och block
och krossen att damma och dåna
Då lämnade de
en efter en
Och när Stellan flyttat
och Furet stängt sin gästfria famn
var det slut på det hela
Men kvar står
vad man målat
skrivit
upplevt och känt

I kustens vidare ljus

Naturligtvis tog inte allt kuturskapande plötsligt slut. I stället startades en ny epok med nya konstnärer och med nya uttryckssätt. *Walter Bengtsson* öppnade en ny värld med sina orginella - på sitt sätt, högst surrealistiska - skulpturer. Andra skapade i textilier och keramik. Och så fortsatte målandet och tecknandet "i havets ljus" av en rad nya, unga konstnärer, varav flera är representerade på denna utställning.

Och så skapade ju *Viveca Bosson* sin enastående Mjällby Konstgård - idag utbygd till en magnifik konsthall - där vi välsignats med en rad storartade utställningar varav flera på högsta internationella nivå. Det är verkligen att skapa ett levande kulturliv.

Sommarens Mjällby-utställning ger nu sina besökare en fläkt från detta fantastiska konstnärsliv "*I Havets Ljus*"; dels Söndrumskolonin under åren 1944-1956 och dels det som följde därefter och ännu blommar idag.

Illustrationerna är hämtade ur "Furets Gästbok"